

PRACOVNÍ LIST K DIVADELNÍ BOJOVCE

ČESKÁ CESTA

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

VYŠEHÁTKY

PROTEKTORÁT

Československo čelilo ve třicátých letech novým výzvám. Velká hospodářská krize, následující po krachu na newyorské burze v říjnu 1929, způsobila značné zhoršení života lidí. Mnoho z nich se ocitlo bez práce a na ulici. Spolu s ostatními okolnostmi to v Německu vedlo k nástupu Adolfa Hitlera. Jeho nenávistná ideologie, nacismus, byla založena na přehnaném nacionalismu a nenávisti vůči jiným národům a rasám. To se dotklo i Československa. Hitler požadoval odstoupení Sudet, pohraničí, kde žili hlavně Němci. Ti tvořili zhruba 23 % populace Československa.

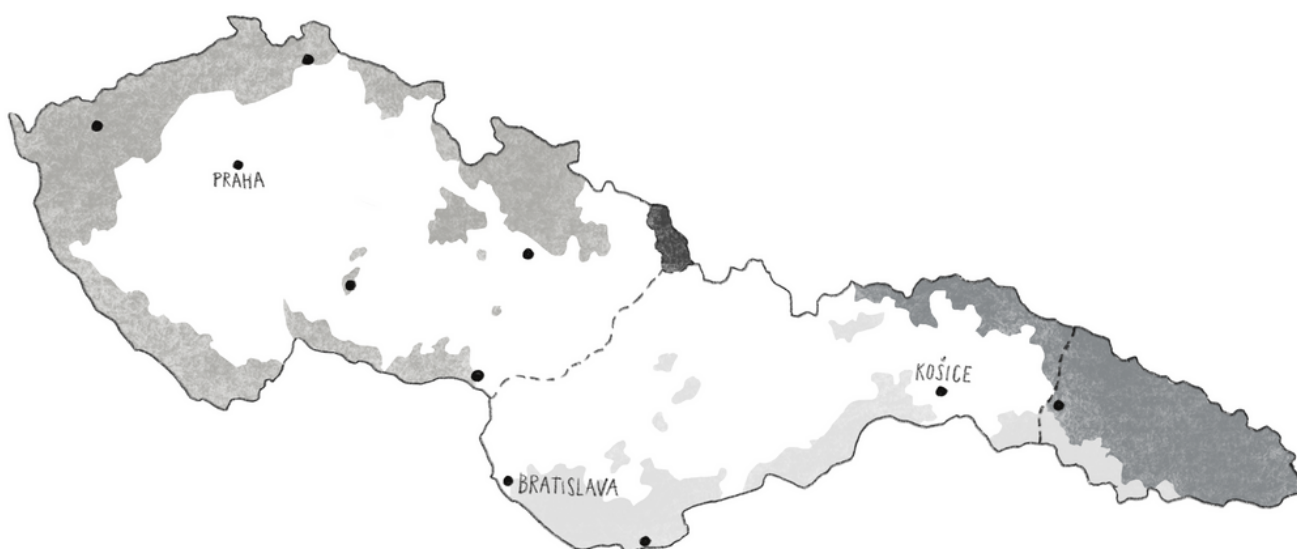
Západní mocnosti ve strachu před novou válkou raději ustoupily agresorovi. Československo bylo donuceno vzdát se Sudet pomocí Mnichovské dohody, jež byla podepsána 29. září 1938 bez československé účasti. Po odstoupení Sudet se Československu říká Druhá republika. Byla vyhlášena autonomie Podkarpatské Rusi i Slovenska a odtržena také území s Maďarskou a Polskou menšinou. Výrazně se posílily autoritářské tendence, řada lidí emigrovala do zahraničí, včetně prezidenta Edvarda Beneše.

Hitler ale požadoval víc, pouze Sudety mu nestačily. 15. 3. 1939 tak byl obsazen i zbytek Československa a vznikl Protektorát Čechy a Morava, Slovensko vyhlásilo vlastní stát. Protektorát znamenal praktické začlenění do Německé říše. Formálně měl svého prezidenta a vládu, ale reálnou moc držel říšský protektor a německé úřady.

☞ Přiřadte národnosti Československa k tomu, kolik procent populace tvořily před rokem 1938. Na mapě níže vyznačte, které území převážně obývaly.

ČEŠI	RUSÍNI	NĚMCI	5%	18%
23%	MADÁŘI	50%	POLÁCI	SLOVÁCI
	3,5%			0,5%

☞ V mapě jsou vyznačené části, které byly postoupeny Mnichovskou dohodou. Zakreslete do mapy vybraná města, kterých se to týkalo. Co pro ČSR znamenala ztráta pohraničí?

☞ Občané, kteří aktivně spolupracovali s nacisty, se nazývají kolaboranti. Zakroužkujte činnosti, které byly pro kolaboranty typické.

DONÁŠENÍ GESTAPU

PODPORA PARTYZÁNŮ

UKRÝVÁNÍ ŽIDŮ

PSÁNÍ ČLÁNKŮ NA PODPORU NĚMECKA

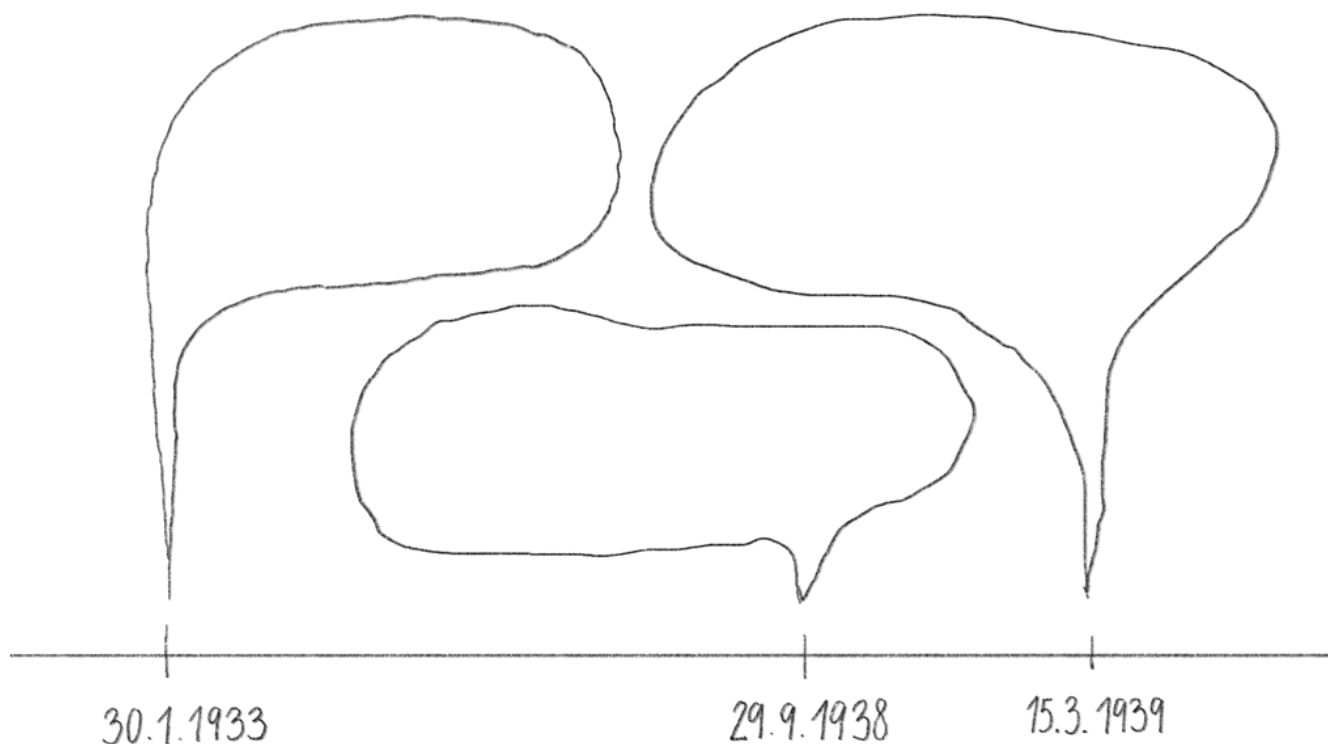
VOLÁNÍ PO POTRESTÁNÍ ODBOJÁŘŮ

PŘEDÁVÁNÍ INFORMACÍ EXILOVÉ VLÁDĚ

Nejznámější kolaborant - ministr školství

✎ Přřiřadte události k datům. Do bubliny napište pár slov, nebo nakreslete obrázek, co znamenaly pro Československo.

30.1.1933

29.9.1938

15.3.1939

MNICHOVSKÁ DOHODA NÁSTUP HITLERA K MOCI
OKUPACE DRUHÉ REPUBLIKY, VZNIK PROTEKTORÁTU

Protektorát znamenal absolutní podřízení se Německé říši. Byli zatýkáni odpůrci nacismu, komunisté a Židé. Začaly platit Norimberské rasové zákony, jež Židy vylučovaly z veřejného života a přisuzovaly jim podřadné postavení. S vypuknutím druhé světové války se situace ještě vyostřila.

Většina lidu s tímto uspořádáním nesouhlasila. Zpočátku se to projevilo hlavně v masových protestních akcích, které vyjadřovaly odpor vůči nacistické nadvládě a politice. Zásadní událostí se stal 28. říjen 1939, výročí vzniku Československé republiky. Velká protinacistická demonstrace ale byla potlačena, přičemž byl zabit student Jan Opletal a dělník Jan Sedláček. Následující protesty už nacisté velmi tvrdě potlačovali. Došlo i na uzavření českých vysokých škol, zatýkání a popravy studentských vůdců.

✎ Proč byl pro lidi významný 28. říjen? Jaké další dny byste vybrali?

✎ Namalujte vlastní transparent na protinacistickou demonstraci. Diskutujte s ostatními, proč je zrovna váš transparent funkční.

STRAVOVÁNÍ A PRÁCE ZA VÁLKY

Z pohledu Němců měl být protektorát klidným územím, které bude zásobovat armádu a říši zejména průmyslovými výrobky. Práce v továrnách se stala přísně hlídanou a pracovní doba se prodloužila. Přesto se našli tací, kteří skrze sabotáže vyjadřovali svůj odpor vůči Německu a okupaci. Ke konci války probíhalo tzv. totální nasazení – lidé byli nuceni pracovat zadarmo a ve strašných podmínkách, často stovky kilometrů od domova.

Také zásobování jídlem se velmi zhoršilo. Brzy byl zaveden přidělový systém. Každá domácnost dostala určitý počet lístků, který jim přiděloval množství základních potravin, ale i oblečení, mýdla nebo tabáku. Příděly byly malé, proto lidé často nakupovali na černém trhu. Zde ale hrozilo nebezpečí zatčení a ceny byly velmi vysoké.

👑 Kvůli nedostatku surovin si lidé vyráběli náhražkové produkty. Říkalo se jim **ersatz** potraviny, což německy znamená nahradit. Přiřaď k náhražce z čeho se vyráběla.

Ersatz fava

I

Ersatz maso

2

Ersatz sýr

3

Łsatz máslo

4

Ersatz cuſr

5

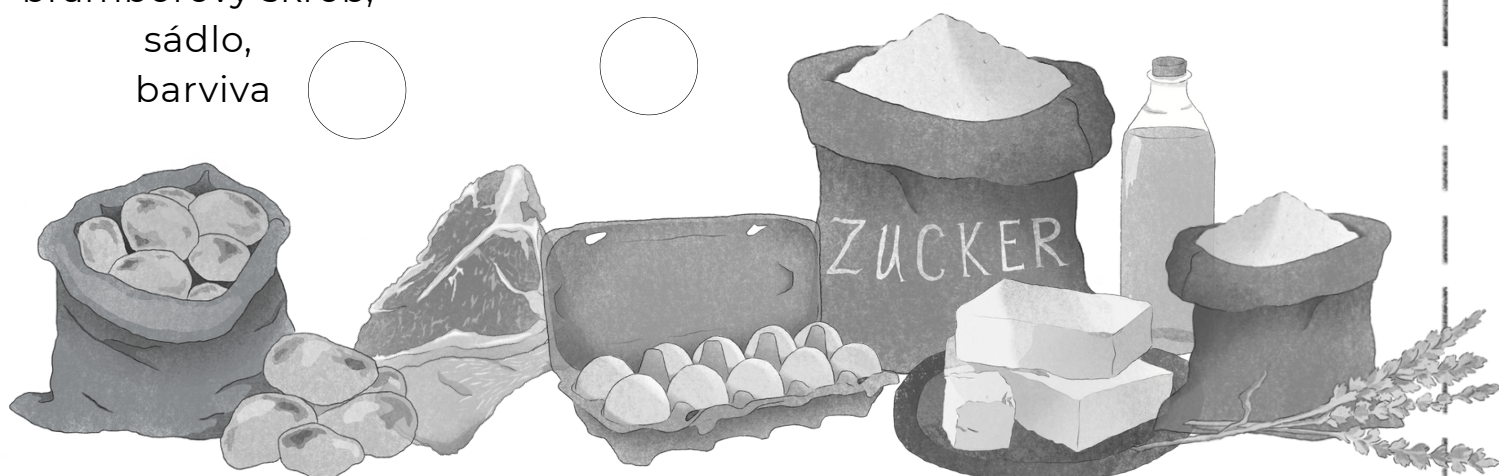
sacharin,
sirup z řepy nebo
bramborového
škrobu

margarín z olejů,
mouka

mouka, sója,
mleté kosti,
koření

čekanka,
pražené žito,
žaludy,
řepa

bramborový škrob,
sádlo,
barviva

✎ Máte k dispozici suroviny uvedené na lístkách. Sestavte z nich recept a запиšte ho do kuchařky. Nemáte koření a s plynem se musí šetřit. Vaříte pro svou svou rodinu.

Butter-karte

Lístek na máslo

Böhmen und Mähren Čechy a Morava

Mehl-karte

Lístek na mouku

Böhmen und Mähren Čechy a Morava

Ei-karte

Lístek na vejce

Böhmen und Mähren Čechy a Morava

Kartoffeln-karte

Lístek na brambory

Böhmen und Mähren Čechy a Morava

✎ Bývalá ČSR byla průmyslově vyspělou zemí. Sídliło zde mnoho firem, jichž nacisté využili pro výrobu děl, pušek, granátů i tanků. V přesmyčkách vylušti názvy firem a dokresli logo. Víš, jaké produkty vyráběly? Existují některé i dnes?

OOJAZKRVB OBRN

ADŠOK ZŇLEP

RTATA

AABŤ

VAIA

ČEŠI A NĚMCI

V protektorátu vedle sebe žili Češi a Němci. Do důležitých pozic, jako třeba starostové ve velkých městech, byli dosazováni Němci a Češi byli jejich podřízení. Do budoucna měli být Češi odsunuti na východ a toto území mělo sloužit výhradně Němcům. Němčina se de facto stala nadřazeným jazykem, ať už ve školách, na úřadech nebo ve vyhláškách.

✎ V protektorátu byla cenzura, což je kontrola toho, co se může psát a říkat. Pro Čechy byl důležitým výročí vznik ČSR v roce 1918. Představte si, že jste v roce 1942 a jste novináři. Na základě zásad uvedených níže v ukázce napište krátký článek o výročí vzniku ČSR. Jak byste k článku přistupovali jinak, kdybyste se nemuseli řídit uvedenými pokyny?

“*Ve všech statích, týkajících se poměru k Říši a k německému národu jest třeba úzkostlivě dbáti, aby do nich nebyla vkládána žádná postranní tendence, a aby nebylo propuštěno nic, co by mohlo býti vykládáno jako dvojsmyslné.*

Pokud jde o různá dějinná výročí a jejich projednávání v tisku, jest dbáti toho, aby nebyl zaváděn podnět k vnitřním rozbrojům a řídit se zvláštními pokyny, které v té věci jsou vydávány. Uplynutím výročí zaniká také důvod k projednávání věci v tisku a uveřejňování dalších statí jest zastaviti. Vzpomíná-li se jakýchkoliv výročí, jest samozřejmě nutno vystríhati se všeho, čím by se projevovala tendence nepřátelská Říši a německému národu /výročí událostí ze světové války apod./”

1

2

ODBOJ

Řada lidí se proti nacistické okupaci aktivně stavěla – podíleli se na odboji. Bylo to velmi rizikové, protože odbojářům hrozilo mučení a smrt nejen jich samých, ale i jejich blízkých. Domácí odboj působil přímo na území protektorátu a dodával cenné informace do zahraničí, podílel se na různých sabotážích nebo třeba ukrýval nepřátele Německé říše. Mimo to fungoval i zahraniční odboj složený z lidí, kteří odešli do emigrace.

 Zprávy předávané si mezi odbojáři byly šifrované. Podle návodu vyluští vzkaz v substituční šifře a dohledej odkud pochází.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕
N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z

ANF CEBTENZ WR FIBOQAR PRFXBFYBIRAFXB

LONDÝN X MOSKVA

- Komunisté v Moskvě
- K. Gottwald, R. Slánský, V. Kopecký, J. Šverma...
- Emigranti z řad KSČ
- Spolupracující zejména se Sovětským svazem.

- Exilová vláda v Londýně
- Vede prezident Edvard Beneš.
- Převážně zástupci tzv. demokratických stran.

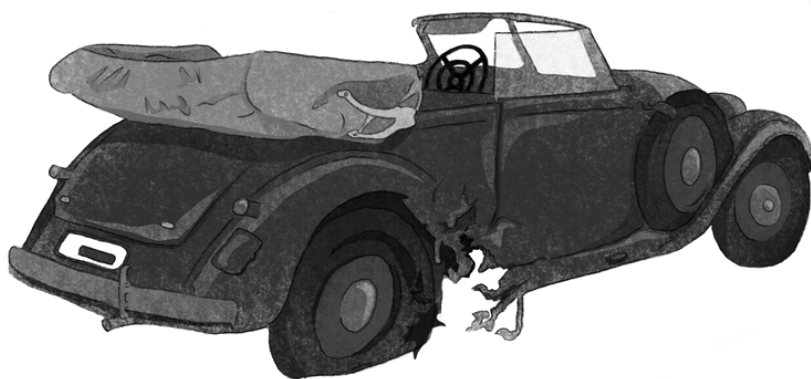

Čechoslováci ale i přímo bojovali. Nejznámější skupinou jsou letci bojující po boku britského letectva RAF, dále se utvořilo i české vojsko v Sovětském svazu.

✎ K vyznačeným místům na mapě přiřadte názvy významných bitev, kde bojovali Čechoslováci.

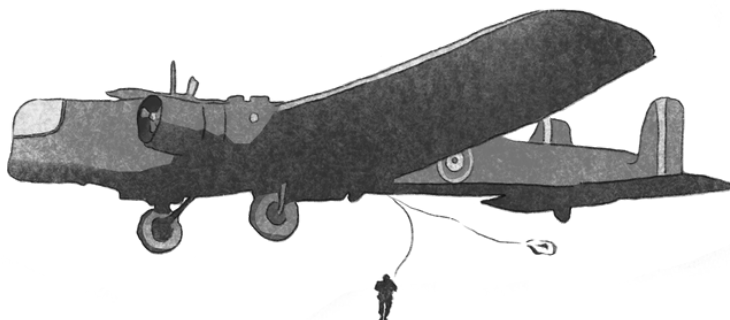
✎ Seřadte bitvy chronologicky.

- ☐ BITVA O BRITÁNII
- ☐ KARPATSKO-DUKELSKÁ OPERACE
- ☐ DUNKERK
- ☐ TOBRUK
- ☐ SOKOLOVO
- ☐ BITVA O KYJEV

Nejvýraznější akcí odboje byl atentát na zatupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Ten provedli 27. května Josef Gabčík a Jan Kubiš, parašutisté speciálně vycvičení v Anglii a vysazení do protektorátu. Úspěšný atentát si vysloužil uznání u spojenců, německá odplata ale byla hrozivá. Následovala druhá heydrichiáda, masové zatýkání a popravy, které v zdecimovaly domácí odboj. Také byla vyhlazena vesnice Lidice a její obyvatelé buď zavražděni, nebo poslání do koncentračních táborů, což si ve výsledku vyžádalo 340 lidských životů.

✎ Do tajenky doplňte slova související s atentátem na Heydricha. Co znamená slovo, které vám vyšlo? S učitelem proberte příběh Kubiše a Gabčíka.

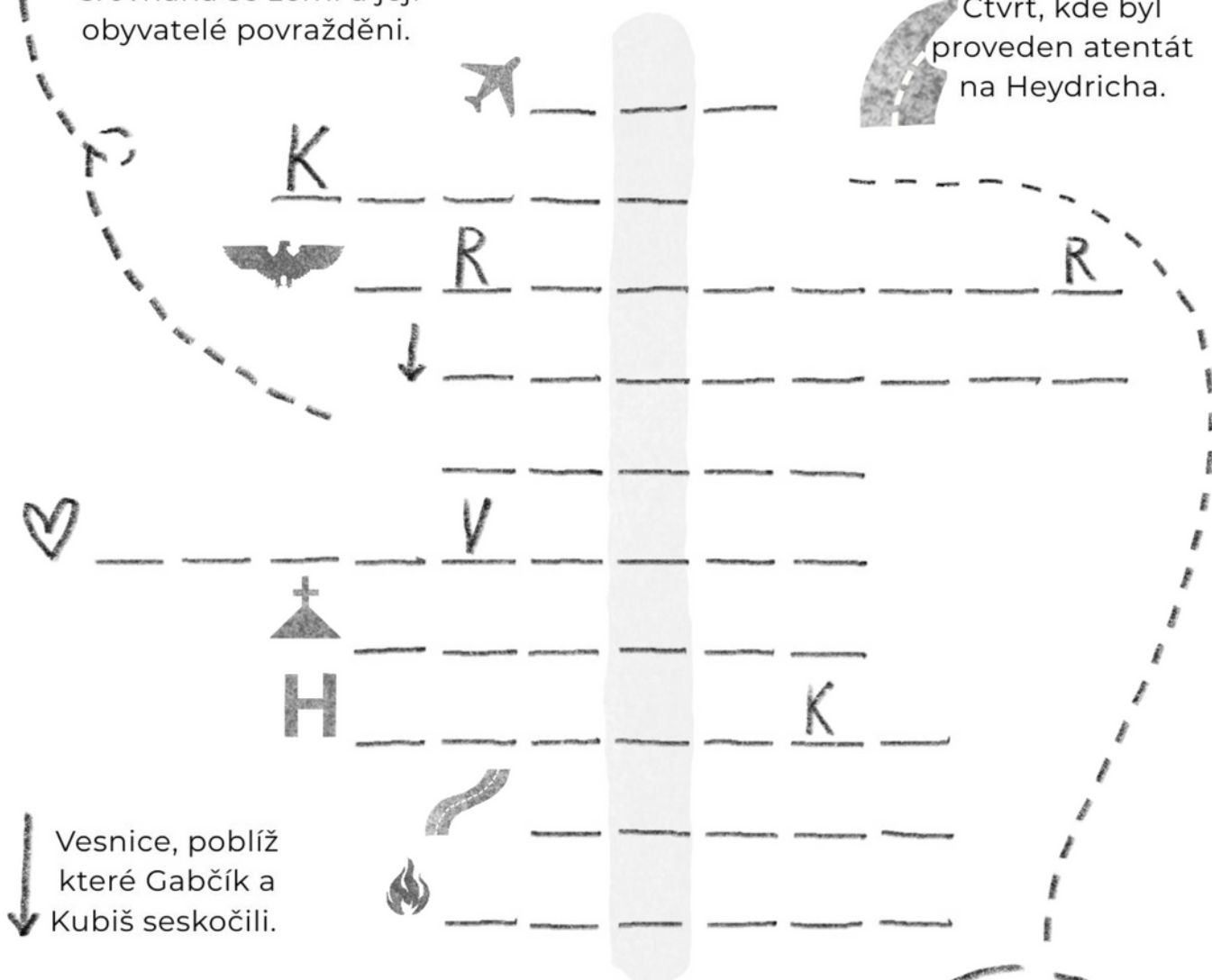

Výsadkář, který poskytl Gestapu informace, jež vedly k odhalení úkrytu parašutistů podílejících se na atentátu.

Podzemí pod kostelem.
Poslední úkryt parašutistů
(kostel sv. Cyrila a Metoděje),
kde je objevilo gestapo.

Středočeská vesnice,
která byla po atentátu
srovnána se zemí a její
obyvatelé povražděni.

Čtvrť, kde byl
proveden atentát
na Heydricha.

Vesnice, poblíž
které Gabčík a
Kubiš seskočili.

Britské letectvo, které
vysazovalo parašutisty.

Příjmení řidiče Heydricha,
který Kubiše a Gabčíka po
atentátu pronásledoval.

Rodina, která Gabčíkovi
s Kubišem od začátku
pomáhala.

Nejvyšší německý úředník v
Protektorátu, který měl v
podstatě veškerou moc.

Pražská nemocnice, kde po
atentátu zemřel R. Heydrich.

HOLOKAUST

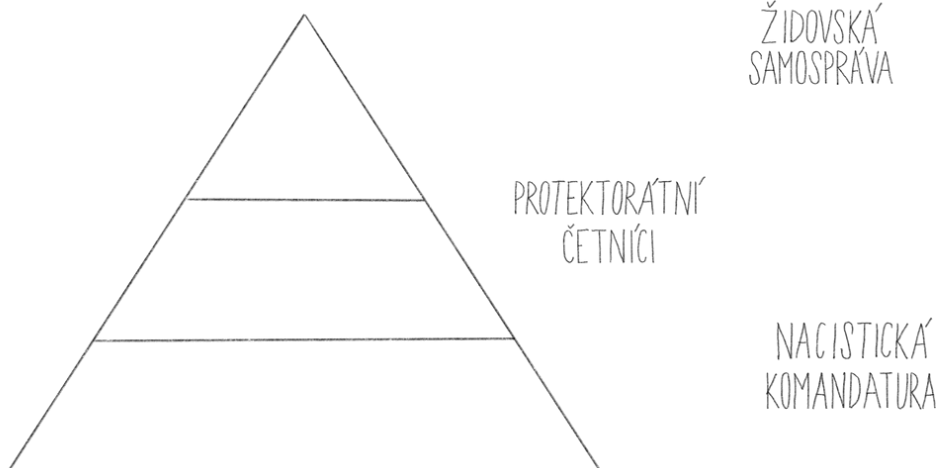
Nacismus je rasová ideologie. Znamená to, že upřednostňuje „vlastní“, árijskou rasu, před ostatními. Jako hlavního nepřítele si vybral Židy, kteří žili roztroušeni po celém světě. Ti byli pronásledováni, zavíráni do koncentračních táborů a později systematicky vražděni. Právě promyšlenému a státem řízenému vyvražďování Židů se říká holokaust. Jeho terčem se ale staly i další skupiny, zejména Romové.

V protektorátu bylo zřízeno židovské ghetto v Terezíně. Zde byli na malém prostoru shromažďováni Židé, kteří žili v nelidských podmínkách. Nedostatek jídla, vody, oblečení, zima, stísněné prostory a brutální zacházení byly na denním pořádku. Terezín sloužil spíše jako přestupní stanice, byly odtud vypravovány transporty dále na východ, do vyhlazovacích táborů, kde byli Židé vražděni. Existovaly také dva koncentrační tábory pro Romy: v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu. Podobně jako v Terezíně, málokdo prošel těmito tábory a vrátil se domů.

✎ Dohleďte význam následujících pojmů, jaký je mezi nimi rozdíl? GHETTO, KONCENTRAČNÍ TÁBOR, VYHLAZOVACÍ TÁBOR

✎ Jak se jmenovala tři hlavní místa, kde byli za Protektorátu shromažďováni Židé a Romové?

✎ V Terezínském ghettu fungovalo několik orgánů, které ho řídily, seřadte je do pyramidy podle nadřazenosti. Co jednotlivé orgány vykonávaly?

Ke konci války bylo jasné, že Německo prohraje. Od východu se blížila Rudá armáda, od západu zase Američané. To povzbudilo domácí odboj, jenž se s novou vervou pustil do záškodnických akcí. Vrcholem těchto snah bylo Pražské povstání, které propuklo 5. 5. 1945 s cílem osvobodit Prahu. Německé vedení se nakonec s povstalcí dohodlo na kapitulaci, chtěli rychle přejít do amerického zajetí. Prahu se podařilo osvobodit, než přijel první sovětský tank.

✎ „Voláme českou policii, české četnictvo a vládní vojsko na pomoc Českému rozhlasu!“ Tak zněla výzva z Českého rozhlasu, kde prakticky začalo Pražské povstání. Proč byl rozhlas tolik důležitý?

✎ Na mapě vidíte **demarkační linii**. Takto si Američané s Sověti rozdělili území, které budou osvobozovat jejich armády. Proč tomu tak bylo? Co toto rozdělení znamenalo pro Pražské povstání?

✎ **ROA** – Ruská osvobozená armáda se také nazývá vlasovci podle svého generála Andreje Vlasova. Jednalo se o sovětské vojáky bojující na straně Německa. V květnu 1945 pomohli osvobozovat Prahu, protože potřebovali volný průchod do amerického zajetí. Jejich role je vnímána velmi sporně. Kvůli čemu jsou vlasovci kontroverzní skupinou?

ROA = POA akorát v azbuce, znak vlasovců

SLOVNÍČEK POJMŮ

- **Árijská rasa** – nacisty vymyšlená rasa, která měla být nadřazená všem ostatním. Árijci byli charakterizováni jako vysocí, urostlí, plavovlasí, modroocí lidé, kteří vynikali přirozeným intelektem a měli vládnout světu.
- **Atentát** – čin, jehož cílem je někoho zabít. Obvykle je motivovaný politicky a jeho cílem je tak osoba zastávající důležitou funkci (v tomto případě R. Heydrich).
- **Autoritářství** – způsob vládnutí, který se snaží co nejvíc rozhodování ponechat jednotlivci nebo úzké skupině. Cílem je vyloučit lid z rozhodování.
- **Černý trh** – místo, kde dochází k neoficiální směně zboží a peněz. Je mimo státní kontrolu, tudíž je nezákonný. Vydělané peníze se nedaní. Většinou se zde dají sehnat věci, které se jinak shánějí jenom těžko nebo je zakázané je prodávat.
- **Emigrace** – opuštění svojí země a přestěhování se do zahraničí. Často pod vlivem nepříznivých okolností (např. obsazení Československa).
- **Ghetto** – část města, kde žije specifická skupina lidí, často z donucení. V Protektorátu takto fungovalo ghetto Terezín, kdy bylo celé město vyhrazeno Židům, kteří sem byli stěhováni proti své vůli.
- **Ideologie** – myšlenky vyjadřující pohled určité skupiny na svět a společnost. Sděluje jejich zájmy a jak jich chtějí dosáhnout.
- **Kapitulace** – ukončení boje. Jedna strana složí zbraně a za určitých podmínek se vzdá protivníkovi.
- **Komunisté** – zastánci komunismu. Ten tvrdí, že ve společnosti jsou skupiny (třídy). Třída bohatých se má dobře na úkor třídy chudých, kteří pro ně pracují. Usiluje o a vyrovnaní životních podmínek jednotlivých tříd. Toho chce dosáhnout revolucí, která zásadně změní uspořádání společnosti. Neštítí se použití násilí.
- **Koncentrační tábor** – místo určené k hromadnému věznění. Lidé zde bývají drženi v hrozných podmínkách a provizorním ubytování (dřevěné baráky). Vězni vykonávají těžké práce, mají nedostatek potravin, hygieny atd.
- **KSČ** – Komunistická strana Československa. Sdružovala československé komunisty, zásady viz heslo komunisté.

- **Média** – prostředky a nástroje, které šíří informace. Rozhlas, noviny, knihy, filmy atd.
- **Nacionalismus** – vyzdvihování vlastního národa, často na úkor těch ostatních. Bere národy jako základní jednotku všeho. Takto například vznikají národní státy (Česko, Polsko...).
- **Nacismus** – ideologie založená na přehnaném vyzdvihování svého národa a nenávisti vůči jiným (zejména Židům). Je velmi agresivní, útočná, použití násilí bere jako normální prostředek k dosažení svých cílů. Vyzdvihuje vůdce (Adolfa Hitlera) jako osobu s téměř neomezenou mocí.
- **Norimberské rasové zákony** – německé protižidovské zákony z roku 1935. Upíraly Židům některá práva, která měli ostatní Němci. Židé nemohli být plnoprávními občany Německé říše.
- **Okupace** – vojenské obsazení cizího území nebo státu.
- **Parašutisté** – vojáci cvičení pro seskoky s padákem. V tomto kontextu se jedná o vojáky, kteří byli vysazováni do Protektorátu, aby pomohli domácímu odboji.
- **Propaganda** – ovlivňování a manipulace veřejného mínění ve svůj prospěch. Skupina, jež ji šíří, vypouští informace s cílem vyvolat určité nálady a postoje ve společnosti.
- **Přídělový systém** – způsob rozdělování potravin během krize, zejména za války. Obyvatelům určuje, kolik potravin (nebo jiného zboží) si smí koupit. Občané dostanou určitý počet lístků, za které potom nakupují jednotlivé potraviny.
- **RAF** - Royal Air Force, britské vojenské letectvo, ve kterém bojovala i velká část československých letců po podpisu mezivládní dohody v roce 1940.
- **Spojenci** – označení států, které bojovali proti Hitlerovi a nacistickému Německu. Zejména USA, Sovětský svaz, Velká Británie a Francie.
- **Sudety** – pohraniční oblasti Československé republiky, které obývali hlavně Němci.
- **Světónázor** – souhrn představ o tom, jak funguje svět: od přírodních jevů, přes politiku, až po náboženství.
- **Vyhlazovací tábor** – místo, kde dochází k systematickému, hromadnému vyvražďování lidí. V kontextu druhé světové války byli takto vražděni především Židé.

MOJE POZNÁMKY

MOJE NÁZORY

1

2

MOJE POZNÁMKY

Pořádá: Studio DAMÚZA, z. ú.

Autoři konceptu a textů: Hubert Lustig a David Knížek

Produkce: Adéla Garabíková

Ilustrace: Veronika Krbcová

Grafická úprava: Adéla Garabíková

Webové stránky: <https://www.vysehratky.cz>

Tisk: Tygr tisk

© VyšeHrátky 2025

PRACOVNÍ LIST K DIVADELNÍ BOJOVCE

ČESKÁ CESTA

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

VYŠEHŘÁTKY

Pořádá:

DAMÚZA

Za podpory:

MINISTERSTVO
KULTURY

PRAHA
PRAHA
PRAHA
PRAHA

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 2

Státní fond kultury ČR

Ve spolupráci:

Tygr
tisk.cz

BOOM
events

Hlavní mediální partner:

Rádio Junior
Český rozhlas

Akce se koná pod záštitou městské části Prahy 2